

FFOs Rettighetssenter
ÅRSRAPPORT

2013

Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon

FFOs skriftserie nr. 05/14
ISSN 0801-8065
FFO-dokument: Rettighetscenterets årsrapport 2013
Trykk: Allkopi
Opplag 150

Forord

I 2013 ble FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) ratifisert. Funksjonshemmede har lenge hatt behov for en egen konvensjon. De eksisterende menneskerettighetene har ikke blitt brukt for å forbedre funksjonshemmedes levekår og rettssituasjon.

I Norge har funksjonshemmede og kronisk syke mange rettigheter, men de sliter med å få rettighetene sine oppfylt. Dette er dokumentert gjennom mange års henvendelser til FFOs Rettighetssenter. Våren 2013 fikk advokat Else Leona McClimans i oppdrag fra FFO å utarbeide en juridisk betenkning om utviklingen av funksjonshemmedes rettssituasjon. Også McClimans konkluderte med at den største utfordringen for funksjonshemmede i 2013 er at de ikke får oppfylt de rettighetene de har.

Henvendelsene til Rettighetssenteret viser at det er et stort behov for rettshjelp og at senteret har en viktig rolle å fylle. Det er både et stort behov for generell informasjon og for veiledning i konkrete saker. Mange som kontakter Rettighetssenteret opplyser at de ikke har nådd frem med sin henvendelse til det offentlige, at de ikke har fått tilstrekkelig informasjon og hjelp, eller at etaten har opptrådt på en lite tillitsvekkende måte. Innringerne opplyser at de tar kontakt med Rettighetssenteret fordi de kan få helhetlig veiledning hos oss. Det er senterets styrke at de som jobber ved senteret kan veilede innenfor hele velferdsrettens område. Noen tar også kontakt fordi de ønsker å kvalitetssikre den informasjonen de har fått fra det offentlige. De oppfatter Rettighetssenteret som en nøytral instans som gir korrekt informasjon. Svært mange trenger råd i forbindelse med klage på et vedtak. De lurte både på om vedtaket er riktig og hvordan de skal gå frem for å klage på vedtaket.

I 2010 laget Rettighetssenteret rapporten "Hvor skal grensen gå? En rapport om brukernes erfaringer med organiseringen av NAV" som viste en rekke problemer i NAV. Antall henvendelser om NAV er fortsatt høyt. I årsrapporten ønsket vi å se nærmere på disse sakene for å finne ut om det har skjedd en utvikling siden 2010, og komme med innspill til Solberg-regjeringens gjennomgang av NAV med sikte på å avbyråkratisere etaten.

Oslo, 1. mai 2014

Liv Arum
generalsekretær

Innhold

1 INNLEDNING	5
2 OM RETTIGHETSSENTERET	6
3 HENVENDELSER TIL RETTIGHETSSENTERET I 2013	7
3.1 Hovedoversikt saker	5
3.2 Hvem henvendte seg til oss i 2013 og hva lurte de på?	9
3.2.1 På vegne av seg selv eller andre?	9
3.2.2 Hva spurte de ulike gruppene om?	10
3.2.3 Hvem gjaldt saken?	11
3.2.4 Hvor ringte de fra? (Fylkesvis fordeling)	11
3.2.5 Rådgivning	12
4 PROBLEMTSTILLINGER I NAV	14
4.1 Innledning	14
4.2 Generelle problemer	14
NAVs informasjons- og veiledningsplikt	14
Manglende kunnskap om funksjonshemming	15
Dokumenter som blir borte	15
Lang saksbehandlingstid	15
Manglende brukermedvirkning	16
Utilgjengelige saksbehandlere	17
Fullmektig avvises	18
Utilstrekkelig rettshjelpstilbud	18
NAV retter seg ikke etter domstolene	19
4.3 Arbeidsavklaringspenger og arbeidsrettede tiltak	19
4.4 Uførepensjon	21
4.5 Trygdebil	22
4.6 Rett til arbeid og sysselsetting - en menneskerett	23
4.7 Avsluttende kommentarer	24
5 ANDRE OPPGAVER I 2013	25
5.1 Foredrag	25
5.2 Jungelhåndboka – kart og kompass i paragrafjungelen	25
5.3 Rettspolitikk	25
5.4 Informasjonsportalen ung.no	26
5.5 Prosjekter knyttet til CRPD	26
5.6 Artikler	26

1 Innledning

Rettighetssenterets årsrapport gir en kortfattet oversikt over Rettighetssenterets arbeid. Her finner du informasjon om Rettighetssenteret, Rettighetssenterets virksomhet og en oversikt over de henvendelsene vi har behandlet i løpet av året. Du finner også en analyse av de viktigste funnene når det gjelder rettssikkerhet i NAV.

I 2013 behandlet Rettighetssenteret 1285 saker mot 1198 saker i 2012 - en økning på 7,3 prosentpoeng.

Det er NAV-sakene som dominerer. Antall saker om NAV har økt med 17,4 prosentpoeng. Mer enn 1/3 av alle saker Rettighetssenteret behandler gjelder NAV og folketrygdloven, og blant disse er det flest saker om uførepensjon, arbeidsavklaringspenger og trygdebil. Det er saker om trygdebil som har økt mest siden 2012. I 2013 var det 50 prosentpoeng flere som hadde spørsmål knyttet til stønad til bil sammenlignet med året før.

Etter NAV-sakene, er det flest saker om oppvekst og utdanning. Antall saker ligger stabilt fra i fjor og saksmassen utgjør 13,2 prosent av alle saker i 2013.

De fleste av disse sakene gjelder spørsmål knyttet til tilpasset opplæring og spesialundervisning på grunnskolen.

Saker om omsorgstjenester utgjør 9,6 prosent av alle saker. Disse sakene har økt med 13,7 prosentpoeng fra 2012, Det er saker om praktisk bistand/hjemmehjelp som øker mest.

De områdene som økte mest i 2013 var saker om fritid, kommunikasjon og tilgjengelighet med 32,2 prosentpoeng, og saker om arbeid 18,4 prosentpoeng.

Blant sakene om fritid, kommunikasjon og tilgjengelighet, er det saker om samferdsel/transport som øker mest fra 2012 til 2013. Blant arbeidssakene er det saker om tilsetting og oppsigelse som øker mest. Sammenlignet med fjoråret, fikk Rettighetssenteret 1,5 gang flere saker om dette i 2013.

Saker om økonomi og skattespørsmål, om helsetjenester og saker som faller inn under sekkekategoriene andre sektorer har gått ned fra i fjor.

HOVEDTALL:

- Antall henvendelser til Rettighetssenteret øker
- Over 1/3 av sakene gjelder NAV; antall saker øker med 17,4 prosentpoeng
- 32,2 prosentpoeng flere saker om fritid, kommunikasjon og tilgjengelighet
- 18,4 prosentpoeng flere saker om arbeid herunder mer enn en fordobling av saker om tilsetting og oppsigelse
- 13,7 prosentpoeng flere saker om omsorgstjenester herunder mer enn en fordobling av saker om praktisk bistand og hjemmehjelp
- Stabilt antall saker om oppvekst og utdanning

2 Om Rettighetscenteret

På Rettighetscenteret arbeider (f.v.) Kristel Jüriloo, Heidi Sørli-Rogne, Atle Larsen og Anne Therese Sortebeck.

Rettighetscenteret ble opprettet i 2000 som et prosjekt under Regjeringens handlingsplan for funksjonshemmede 1998-2001, og eies og drives av FFO.

Senteret har tillatelse fra Tilsynsradet til å drive rettshjelpvirksomhet. Rettighetscenteret tar i mot henvendelser tre dager i uken; mandag, tirsdag og onsdag fra klokken 10 til 14. Senteret besvarer henvendelser fra funksjonshemmede og kronisk syke, pårørende, myndigheter, tjenesteapparat og andre, og all hjelp er gratis. Rettighetscenteret registrerer henvendelsene i en database i tråd med personopplysningsloven og driften er registrert hos Datatilsynet.

Videre utarbeider Rettighetscenteret dokumentasjon om brukernes rettstilstand i praksis og holder kurs og foredrag, blant annet for FFOs medlemsorganisasjoner.

På Rettighetscenteret arbeider Atle Larsen, Heidi Sørli-Rogne, Kristel Jüriloo og Anne Therese Sortebeck. Alle er jurister med erfaring innen velferdsrettens område. Arbeidet fordeles på 2,5 heltidsstillinger.

Anne Therese Sortebeck er faglig leder på Rettighetscenteret. Hun ble cand. jur. i 2005 og har vært ansatt ved Rettighetscenteret fra mai 2007. Hun har tidligere erfaring fra blant annet Juridisk rådgivning for kvinner (JURK), Oslo skifterett og byskriverembete og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Anne Therese er varamedlem i Helsepersonellnemnda og Pasientskadenemnda. I 2013 hadde hun permisjon fra FFO fram til oktober.

Heidi Sørli-Rogne ble cand. jur. i 1999. Hun har erfaring fra blant annet Multipel Skleroseforeningen i Oslo og Norges Handikapforbund. Hun arbeidet deltid som juridisk rådgiver på Rettighetscenteret i perioden 2000 til 2002 og har nå vært ansatt fra 2008. Heidi fungerte som faglig leder av Rettighetscenteret i perioden november 2012 til oktober 2013.

Kristel Jüriloo ble cand. jur. i 2011. Hun har erfaring fra blant annet NAV og Norsk Tourette Forening Oslo og Akershus Fylkeslag. Kristel ble ansatt som vikar for Anne Therese fra oktober 2012.

Atle Larsen ble cand. jur. 1996. Han har arbeidet deltid som juridisk rådgiver på Rettighetscenteret siden 2000, og arbeider også som pasientombud i Landsforeningen for Hjerte- og Lungesyke (LHL). Fra tidligere har han blant annet lang yrkeserfaring fra forsikringsbransjen. Atle er nemndsmedlem i Helsepersonellnemnda og varamedlem i Pasientskadenemnda.

3 Henvendelser i 2013

3.1 Hovedoversikt saker

I 2013 behandlet Rettighetscenteret 1285 saker; det er 87 flere saker enn i 2012.

Sakene registreres etter kategorier i databasen som består av hovedkategorier og underkategorier.

Hovedkategoriene er:

- Arbeid
- Barnevern
- Boligsaker
- Fritid, kommunikasjon og tilgjengelighet
- Helsetjenester
- Oppvekst og utdanning
- Personlig integritet
- Omsorgstjenester
- Trygd
- Tverrfaglig tilbud
- Økonomi og skattespørsmål
- Andre sektorer

Som tidligere år er det trygdesakene som utgjør den klart største andelen av saker med hele 37,3 prosent. Antall henvendelser om trygd har økt med 71 saker fra 2012 til 2013. Sakene som gjelder trygd, vil bli nærmere analysert nedenfor.

Det var nest flest saker om oppvekst og utdanning, totalt 13,2 prosent. Disse sakene gjelder hovedsakelig manglende tilrettelegging i barnehage, skole og høyskole/universitet. Det er aller flest saker om manglende tilpasset opplæring og spesialundervisning på grunnskolen. Sakene gjelder blant annet elever som ikke blir henvist til pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT) for utredning, saksbehandling i PPT, sakkyndige vurderinger fra

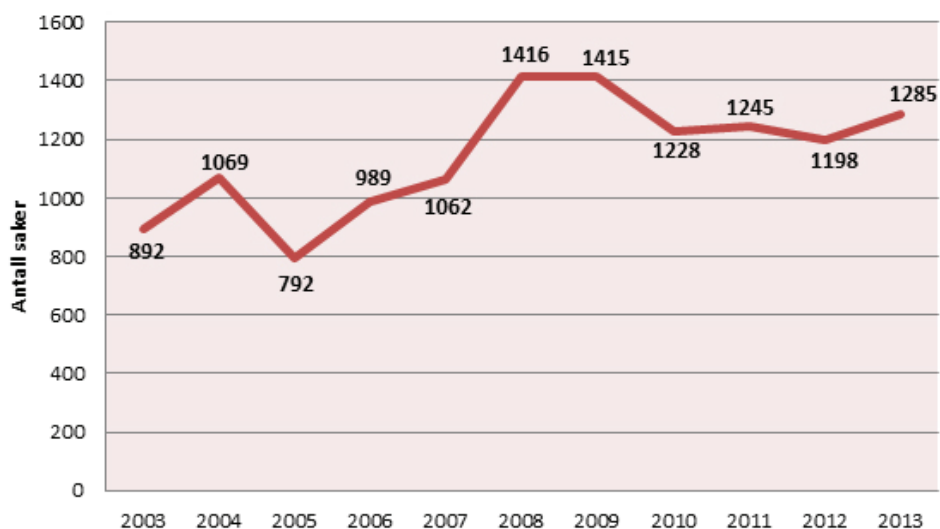
PPT og vedtak som foreldre og elever mener ikke i tilstrekkelig grad ivaretar elevens behov.

Rettighetscenteret får også henvendelser om vedtak om spesialundervisning som ikke blir oppfylt i praksis, og om klagevedtak fra fylkesmannen som kommunen ikke forholder seg til.

Saker om omsorgstjenester utgjør 9,6 prosent av alle saker. Av totalt 124 saker gjelder 54 saker om brukerstyrt personlig assistanse (BPA) og om praktisk bistand/hjemmehjelp. Det er praktisk bistand/hjemmehjelp som økte mest fra 2012.

Det har vært en nedgang i antall henvendelser om økonomi og skattespørsmål, og disse sakene utgjør nå 9,3 prosent mot 12 prosent i 2012. De fleste sakene gjelder særfradrag.

Andre sektorer er en samlekategori hvor det er registrert 37 ulike typer spørsmål. Dette er saker som faller utenfor de øvrige kategoriene, eller som gjelder helt generelle spørsmål om rettigheter.

Detaljert oversikt over saker:

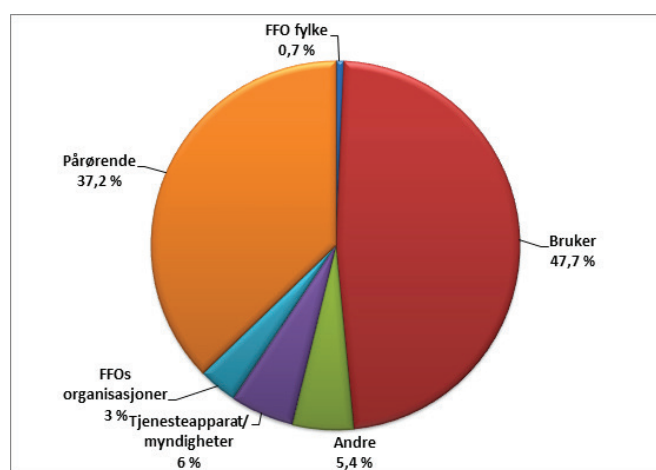
Sektor	Totalt	Tjenesteområde	Antall	
Arbeid	77	Tilsetning og oppsigelse	20	
		Tilrettelegging i arbeid	24	
		Permisjon	10	
		Andre arbeidsspørsmål	23	
Barnevem	20	Kommunale barneverntjeneste	16	
Boligsaker	66	Andre barnevernsspørsmål	4	
		Etablering	31	
		Utbedring/Tilrettelegging	21	
		Bostøtte	2	
Fritid, kommunikasjon og tilgjengelighet	78	Andre boligsaker	12	
		Publikumsbygg	2	
		Samferdsel og transport	29	
		Reiseliv	0	
		IT-teknologi	0	
		Ledsagerbevis	7	
		TT-kort	11	
Helsetjenester	68	Parkering	19	
		Andre fritids-, kommunikasjons- og tilgjengelighetsspørsmål	10	
		Kommune helsetjenester	23	
		Spesialisthelsetjenester	29	
Oppvekst og utdanning	169	Pasientreiser	3	
		Andre helsetjenester	13	
		Barnehage	14	
		Grunnskole	69	
		Videregående opplæring	31	
		Høyere utdanning	33	
		Voksenopplæring	5	
Personlig integritet	26	SFO	11	
		PP-tjenesten	2	
		Andre oppvekst- og utdanningsspørsmål	4	
		Vergemål	1	
	Omsorgstjenester	124	Hjelpeverge	10
			Andre integritetsspørsmål	15
			Praktisk bistand og opplæring (herunder hjemmehjelp)	25
			BPA (brukerstyrt personlig assistent)	29
Omsorgstjenester	124	Avlastning	17	
		Støttekontakt	3	
		Omsorgslønn	20	
		Andre omsorgstjenestespørsmål	30	

Trygd	479	Grunnstønad	42
		Hjelpestønad	26
		Syke penger	28
		Arbeidsavklaringspenger	66
		Arbeidsrettede tiltak	38
		Tilleggsstønader til arbeidsavklaringspenger	1
		Uførepensjon	82
		Omsorgspoeng	3
		Omsorgspenger	19
		Pleie penger	11
		Opplæringspenger	3
		Stønad ved helsetjenester	19
		Tannhelsetjenester	8
		Bidrag (§5-22)	7
		Yrkesskade	4
		Hjelpemidler	26
Trygdebil	54		
Foreldrepenger	3		
Arbeids- og utdanningsreiser	4		
Andre trygdespørsmål	35		
Tverrfaglig tilbud	22	Re-/habilitering	8
		Individuell plan	12
		Andre spørsmål om tverrfaglig tilbud	2
Økonomi og skattespørsmål	119	Forsikring	30
		Skattefradrag og særfradrag	39
		Gjeldsproblematikk	4
		Skadeserstatning	4
		Pasientskadeerstatning	12
		Yrkesskadeerstatning	0
		Rettsferdsvederlag	0
		Økonomisk sosialhjelp	3
Retts hjelp	2		
Andre økonomispørsmål	25		
Andre sektorer	37	Diverse spørsmål	37
Totalt antall henvendelser	1285		1285

3.2 Om henvendelsene

3.2.1 På vegne av seg selv eller andre?

Hvem som henvender seg til Rettighetscenteret og hva de spør om, er stort sett ganske uforandret fra år til år. Ut fra statistikken synes den typiske innringer fortsatt å være en kvinne mellom 20 og 67 år fra Oslo eller Akershus. Hun har en somatisk sykdom og ringer på egne vegne med spørsmål om trygd.

Oversikt over hvem som henvender seg til Rettighetscenteret

Funksjonshemmede og kronisk syke selv, samt deres pårørende utgjør til sammen ca. 85 prosent av de som henvendte seg til Rettighetscenteret i 2013.

Andel saker som kommer fra tjenesteapparatet/myndigheter er relativt stabilt. Henvendelsene fra tjenesteapparat og myndigheter dreier seg ofte om offentlig ansatte som ønsker informasjon om hvilke regler som gjelder på andre fagområder enn det de selv arbeider med. Det kan dreie seg om sosionomer og koordinatører som bistår personer og familier og som ønsker å få nyttige tips og råd i sitt arbeid.

Her er et eksempel på en henvendelse fra tjenesteapparatet:

2013/0965:

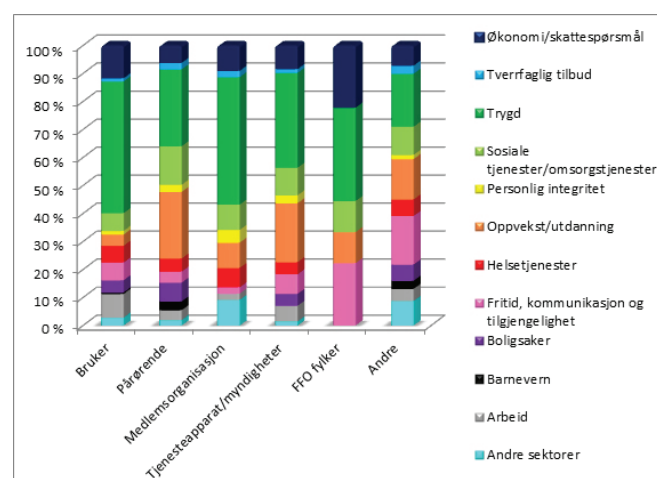
Ansatt ved NAV kommune, sosialtjenesten, tar kontakt for å spørre om reglene for rett til bil fra

folketrygden. Hun bistår en bruker med Bekhterev, depresjon og angst som ikke kan ta offentlig transport og trenger en bil for å kunne komme seg ut litt. Hun vil imidlertid ikke henvise henne til å søke om bil med mindre det er åpenbart at hun har rett til det. Hun jobber kun med sosiale tjenester og lurer derfor på om Rettighetscenteret kan gi henne litt rådgivning?

Samlekategorien andre grupper består av for eksempel henvendelser fra venner, verger/hjelpeverger, fjernere familiemedlemmer, naboer, advokater, studenter og alle andre som faller utenfor de øvrige gruppene.

3.2.2 Hva spurte de ulike gruppene om?

Trygd var tema i 47 prosent av alle henvendelser fra funksjonshemmede og kronisk syke selv. De henvendte seg for øvrig hovedsakelig om økonomi og skatt (11,7 prosent), deretter fulgte arbeid (8,5 prosent), omsorgstjenester (6,4 prosent) og saker om fritid, kommunikasjon og tilgjengelighet (6,4 prosent), helse (5,9 prosent), boligsaker (4,4 prosent) og oppvekst og utdanning (4,1 prosent).

Diagrammet illustrer hva de ulike gruppene spør om, men ikke den prosentvise fordelingen gruppene imellom.

I tillegg til trygd (27,4 prosent), henvendte pårørende seg oftest om oppvekst og utdanning (23,8 prosent). Pårørende henvendte seg også i stor grad om omsorgstjenester (13,8 prosent).

FFOs medlemsorganisasjoner henvendte seg oftest om trygd (45,5 prosent) og deretter oppvekst og utdanning, omsorgstjenester, økonomi og skatt, og andre sektorer (alle 9,1 prosent).

I 2013 henvendte tjenesteapparat/myndigheter seg oftest om trygd (33,8 prosent) og oppvekst og utdanning (21,1 prosent). Deretter fulgte omsorgstjenester (9,9 prosent), økonomi og skattespørsmål (8,5 prosent), fritid, kommunikasjon og tilgjengelighet (7 prosent) og arbeid (5,6 prosent).

Diagrammet illustrer hva de ulike gruppene spør om, men ikke den prosentvise fordelingen gruppene imellom.

3.2.3 Hvem gjaldt saken?

Dersom det fremkommer av samtalen eller e-posten, registreres kjønn og alder på den som saken gjelder, samt hvilken funksjonsnedsettelse vedkommende har. I 39,7 prosent av sakene gjaldt henvendelsen kvinner over 20 år. I 25,4 prosent av sakene gjaldt henvendelsen menn over 20 år. Saker som gjelder barn og unge under 20 år utgjorde 24,6 prosent. I 143 saker (11,1 prosent) var kjønn og alder ukjent eller gjaldt en helt generell problemstilling der alder ikke er relevant.

Av de sakene hvor diagnosen var kjent, var det flest saker hvor det opplyses at vedkommende har en somatisk sykdom eller en kognitiv funksjonshemming.

3.2.4 Hvor ringte de fra? (fylkesvis)

I 78 prosent av sakene er det opplyst i saken hvilket fylke saken gjelder. Nedenfor finner du en oversikt over fordelingen fylkene imellom.

Som diagrammet viser, får Rettighetssenteret flest henvendelser fra Oslo og Akershus. Totalt utgjør disse fylkene 31 prosent av alle henvendelsene som har blitt registrert med fylke. Det er færrest saker fra Finnmark, Sogn- og Fjordane og Nord-Trøndelag. Nedenfor følger nærmere redegjørelse over fordelingen av saker fra de fylkene Rettighetssenteret får flest henvendelser fra.

Av 213 saker fra **Oslo** var 34,2 prosent om trygd. Saker om oppvekst og utdanning utgjorde 9,6 prosent. Det var 8,3 prosent saker om både omsorgstjenester, økonomi og skattespørsmål og boligsaker. Arbeid utgjorde 7,9 prosent av henvendelsene fra Oslo.

Fra **Akershus** var det totalt 105 saker. Av disse utgjorde saker om trygd 39 prosent, mens omsorgstjenester og saker om oppvekst og utdanning utgjorde begge 10,5 prosent av sakene. Boligsaker utgjorde 7,6 prosent av alle sakene fra Akershus.

Fra **Hordaland** var det 88 saker. Det var flest saker om trygd med 45,5 prosent. Oppvekst og utdanning utgjorde 12,5 prosent, mens både økonomi og skattespørsmål og omsorgstjenester utgjorde 11,4 prosent hver.

Av 63 saker fra **Buskerud** var 38,7 prosent om trygd. Oppvekst og utdanning utgjorde 14,2, mens omsorgstjenester utgjorde 11,1 prosent av alle saker fra Buskerud. Saker om økonomi og skattespørsmål og saker om arbeid utgjorde 7,9 prosent hver.

Fra **Østfold** kom det 56 saker og 35,7 prosent av disse gjaldt trygd. Oppvekst og utdanning utgjorde 14,3 prosent, mens saker om både fritid, kommunikasjon og tilgjengelighet og om økonomi og skatte-

spørsmål utgjorde begge 8,9 prosent av alle saker. Saker om arbeid utgjorde 7,1 prosent.

Fra **Rogaland** var det 51 saker. Av disse var 37,3 prosent om trygd og 17,6 prosent om arbeid. Oppvekst og utdanning utgjorde 11,8 prosent av sakene fra Rogaland. Sosiale tjenester/omsorgstjenester og saker om bolig utgjorde 7,8 prosent hver.

Av 45 saker fra **Telemark**, utgjorde 40 prosent trygd og oppvekst og utdanning utgjorde 26,7 prosent. Andel boligsaker var 8,9 prosent og helsesaker 6,7 prosent.

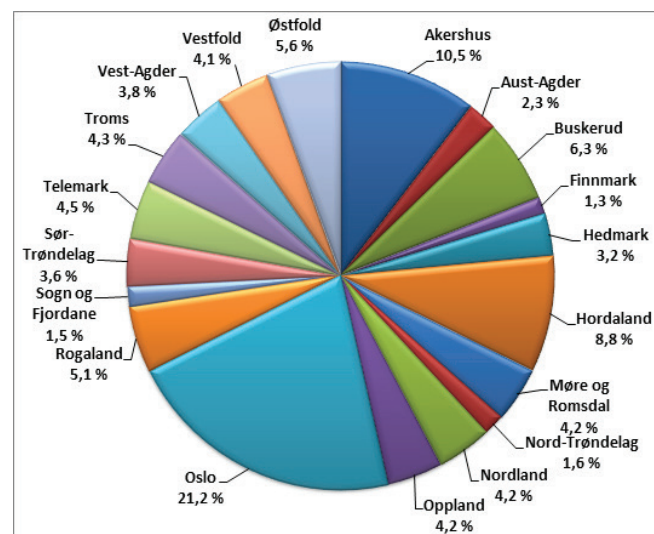
Det var 43 saker fra **Troms**. Det var 32,6 prosent saker om trygd, 18,6 prosent om oppvekst og utdanning, 9,3 prosent om helse og 7 prosent gjaldt spørsmål om tverrfaglig tilbud. Det var også 7 prosent saker om personlig integritet.

Fra **Nordland** var det totalt 42 saker. Av disse utgjorde trygdesaker 31 prosent, oppvekst og utdanning 23,8 prosent, fritid, kommunikasjon og tilgjengelighet 11,9 prosent og omsorgstjenester 9,5 prosent.

Av 42 saker fra **Oppland** var det 35,9 prosent trygdesaker og 20,5 prosent saker om omsorgstjenester. Saker om fritid, kommunikasjon og tilgjengelighet utgjorde 15,4 prosent og boligsaker utgjorde 7,7 prosent.

Det var 42 saker fra **Møre og Romsdal**. Av disse utgjorde trygdesaker 35,7 prosent og saker om omsorgstjenester utgjorde 11,9 prosent. Det var 9,5 prosent saker om oppvekst og utdanning, og om økonomi og skattespørsmål. Barnevernssaker, helsesaker og saker om fritid, kommunikasjon og tilgjengelighet utgjorde 7,1 prosent hver.

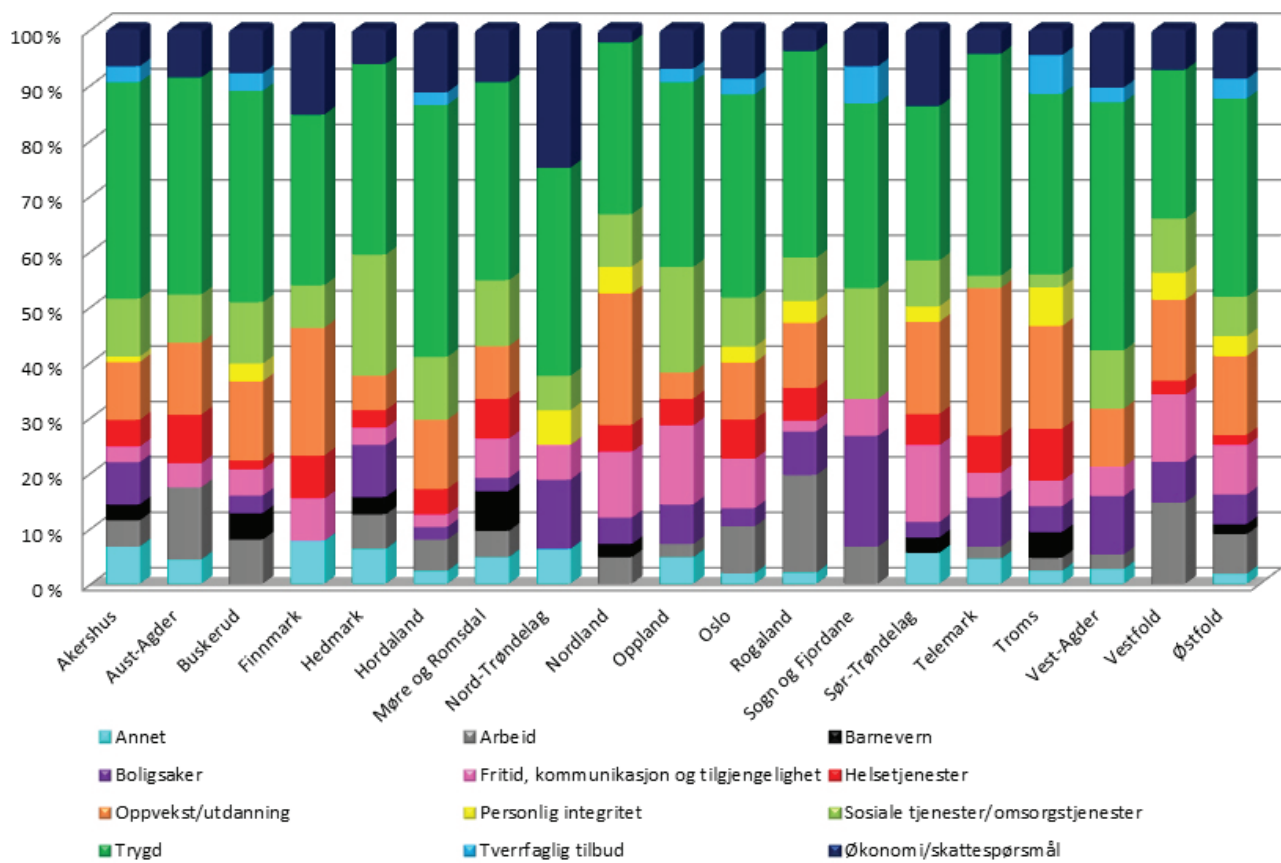
Av totalt 41 saker fra **Vestfold**, gjaldt 26,8 prosent trygd, 14,6 prosent oppvekst og utdanning, 12,2 prosent var saker om fritid, kommunikasjon og tilgjengelighet og 9,8 prosent av sakene gjaldt omsorgstjenester. Saker om bolig og saker om økonomi/skattespørsmål utgjorde 7,3 prosent hver.

Diagrammet viser hvilke fylker henvendelsene kommer fra.

3.2.5 Rådgivning

Telefontjenesten var Rettighetscenterets primærtjeneste, men de siste årene har e-post blitt en viktig kommunikasjonsform. Rettighetscenteret gir omtrent like mange svar på telefon som på e-post. Mange opplyser at de tar kontakt med oss på e-post fordi de ønsker å ha svaret skriftlig.

Diagrammet viser hvordan sakene fordeler seg fylkesvis, men viser ikke variasjoner i totalt antall henvendelser fra hvert enkelt fylke.

4 Problemstillinger i NAV

4.1 Innledning

Rettighetscenteret har i årsrapporten for 2013 valgt å fokusere på arbeids- og velferdsforvaltningen (NAV). Det er flere grunner til at vi i år har valgt dette som tema. Saker som omhandler NAV er det saksområdet vi får flest henvendelser om, og det var en økning av antall NAV-saker fra 2012 til 2013 på 71 saker. Både brukere, pårørende medlemsorganisasjoner og det offentlige henvendte seg oftest om NAV-saker.

NAV-reformen (Ny arbeids- og velferdsforvaltning) ble vedtatt av Stortinget i mai 2005, og iverksatt fra sommeren 2006. Da ble trygdeetaten, Aetat og sosialetaten slått sammen. FFO har påvist omfattende problemer i NAV, blant annet i rapporten "Hvor skal grensen gå? En rapport om brukernes erfaringer med organiseringen av NAV" fra 2010. Her ble det vist at funksjonshemmede og kronisk syke opplever problemer som mangelfull oppfyllelse av veiledningsplikten, manglende nødvendig kunnskap og kompetanse hos saksbehandlere, saksbehandling i strid med forvaltningsloven og forvaltningsrettslige prinsipper, utilgjengelighet, misnøye med saksbehandler og uklareheter i rollefordeling.

Temaet NAV er fortsatt politisk aktuelt. Solberg-regjeringen vil gjennomføre en full gjennomgang av NAV, med sikte på å avbyråkratisere etaten og for å hjelpe flere fra trygd til arbeid.

4.2 Generelle problemer

NAVs informasjons- og veiledningsplikt

Funksjonshemmede har mange rettigheter, men det kan være vanskelig å finne frem i paragrafjungelen. Forvaltningsloven § 11 pålegger alle forvaltningsorganer en alminnelig veiledningsplikt, men bare innenfor sitt saksområde. Omfanget av veiledningen må tilpasses det enkelte forvaltningsorgans situasjon og kapasitet, men det skal også legges vekt hvor stort behov for hjelp den som henvender seg har.

NAV-reformen hadde som formål å gi brukerne et helhetlig tilbud og ett sted å gå for å få hjelp.

Henvendelsene til Rettighetscenteret i 2013 viser at NAV fortsatt svikter med hensyn til å gi informasjon og veiledning for at den enkelte skal kunne ivareta sine rettigheter. Vi fikk tilbakemeldinger både om mangelfull informasjon og om feilinformasjon. Dette gjaldt både i relativt enkle saker og mer komplekse saker. Mange som kontaktet Rettighetscenteret hadde gjort mye for å finne svar på spørsmålene sine selv, og noen hadde bedre oversikt enn den ansatte i NAV. Veiledning fra NAV omfattet ofte ikke mer enn en henvisning til nav.no.

Mange hadde sammensatte problemstillinger og tverrfaglig behov, og trengte dermed et sammensatt svar. Slike henvendelser krever mer av NAV enn relativt enkle standardspørsmål. Vi erfarer at NAV ikke alltid makter å gi brukere med sammensatte og komplekse problemstillinger den veiledningen de trenger for å ivareta sine rettigheter. Personer med tverrfaglige problemstillinger er ekstra utsatt fordi forvaltningsorganet bare gir veiledning innenfor sitt område.

Følgende henvendelser er eksempler på dårlig informasjon og veiledning:

2013/0641:

Innringer har 50 % uførepensjon og 50 % sykepenger. Skal nå på et arbeidsavklaringskurs. NAV lokalt vil ikke finne ut av om hun kan få støtte til drosje. Mener at fordi hun tidligere har jobbet i NAV kan hun finne ut av det selv. NAV Forvaltning henviser bare tilbake til NAV lokalt. Fått beskjed av saksbehandler om at møtet hun ikke opp på kurset mister hun sykepengene. Hun venter på en operasjon om et par måneder. Vil da sannsynligvis etter hvert kunne begynne å jobbe og iallfall da reise kollektivt.

2013/0577:

Saken gjelder en kvinne med MS. Hun hadde inntil nylig 50 % uførepensjon, men denne falt bort da hun tjente 2900 kroner i tillegg til 1 G i 2011. Hun har fått krav om tilbakebetaling for utbetalt

uførepensjon fra januar 2012 til oktober 2012. Hun visste ikke hvordan hun skulle beregne inntekten sin. Hun trodde at hun hadde mange tusen kroner å gå på og visste ikke at fordel av gruppelevsfor- sikring og premie til pensjonsforsikring regnes som inntekt. Hun har bestandig tjent mindre enn inntektsgrensen. Hun har forsøkt å finne informa- sjon om hva som inngår i inntekt, men har ikke funnet noe.

Hun har senere vært i kontakt med NAV og fortalt hvordan hun regner ut inntekten sin. Saksbehandlerne var enige i at beregningen var riktig inntil hun forklarte at også fordel av forsikring skal med i beregningen. Hun lurer på hvordan det kan kreves at hun skal kunne reglene når ansatte i NAV ikke kan de. [...]

Når NAV ikke oppfyller veiledningsplikten, står man alene. Det finnes ingen uavhengig ombudsordning som kan bistå i NAV-saker. Lov og forskrift om fri rettshjelp gir heller ikke rett til juridisk bistand før på klagestadiet. På klagestadiet er det strenge inntekts- og formuesgrenser som ikke tar hensyn til individspesifikke utgifter som utgifter ved sykdom.

De som ikke får den hjelpen de trenger fra NAV, bruker mye tid og krefter på å finne riktig informa- sjon på egen hånd. Andre gir opp og går glipp av rettighetene sine. Det er dokumentert at en del av årsaken til at det er forskjell mellom å ha rett og få rett ligger i mangel på rettighetsinformasjon. De som får feilinformasjon av NAV, klarer ofte ikke å bevise det i ettertid fordi informasjonen ble gitt muntlig.

Manglende kunnskap om funksjonshemming

Funksjonshemmede og kronisk syke er ikke en ensartet gruppe. Det finnes mange ulike diagnoser og behov. Den enkelte må alltid vurderes individuelt. Å forstå den enkeltes situasjon er avgjørende for å møte den det gjelder med respekt og for å kunne gi riktig hjelp. Rettighetscenteret erfarer at enkelte

NAV-ansatte har fordommer om diagnoser og mangler kunnskap om hva en diagnose innebærer. Dette gjelder blant annet muskel- og skjelettplager og ME.

Et eksempel er denne henvendelsen:

2013/1087:

Saken gjelder [...] at personer med fibromyalgi diskrimineres i helsevesenet og i NAV. De blir ikke tatt på alvor, men får høre at de er late og hypokondere. Leger har liten kunnskap og de blir sykere og sykere. Når de til slutt kommer inn i NAV, blir de ikke tatt på alvor av rådgi- vende lege der. Dette fører til at de får avslag på ytelser. Trygderetten gir heller ikke medhold, men endringsprosenten for de som klager til Lagmannsretten er høy. [...]

Dokumenter som blir borte

Rettighetscenteret har fått henvendelser som viser at sakspapirer har blitt borte. Det er en selvfølge at det ikke skal skje. Et eksempel på sakspapirer som har forsvunnet er denne saken:

2013/0929:

Innringer jobber i Bufetat. Forteller om en jente de har ansvaret for som har alvorlig psykisk lidelse og psykisk utviklingshemming. Har søkt om ung uførepensjon for henne. Nå flere måneder senere viser det seg at NAV ikke finner saken. NAV har også gitt mye motstridende informasjon.

Lang saksbehandlingstid

Forvaltningsloven har ingen regler om absolutte saksbehandlingsfrister, men § 11 a sier at forvalt- ningsorganet skal forberede og avgjøre saken uten ugrunnet opphold. Hvis det tar lang tid å behandle saken, skal forvaltningsorganet gi et foreløpig svar hvor det står hvorfor saken ikke behandles tidligere

og når forvaltningsorganet regner med å ha et endelig svar klart.

I saker om enkeltvedtak skal NAV sende et foreløpig svar når det vil ta mer enn en måned å behandle saken. Dette gir den som søker trygghet for at saken er mottatt og en viss forutberegnelighet for saksbehandlingstiden. Et foreløpig svar gir imidlertid ingen garanti for at svaret vil komme innen det oppgitte tidspunktet.

De som henvendte seg til Rettighetscenteret hadde ofte ventet lenge på å få et vedtak. De Noen opplyste at de ikke hadde fått et foreløpig svar. Andre tok kontakt fordi de ikke hadde fått svar innen datoen de ble forespeilet og uten å få ny dato for når endelig svar ville foreligge. De opplyste at den foreløpige datoen som først ble satt aldri var realistisk og at NAV ikke hadde begynt å se på saken selv om forventet svartid i det foreløpige svaret hadde utløpt. Dette skapte mye frustrasjon og usikkerhet for den det gjaldt, og førte til mange telefoner til NAV.

Eksempler på dette er sak 2013/0086 og 2013/1155:

2013/0086:

Innringer har søkt om ung uførepensjon. Fått avslag og klaget. Aldri fått noe skriftlig bekreftelse på at klagen er mottatt. Kontaktet NAV på tlf. De opplyste da at ville ta 6 mnd. Etter 7 måneder kontaktet hun dem igjen. Da hadde ingen sett på saken og den hun snakket med sa at 6 måneder bare var noe de sa som standard og ikke hadde noen betydning. Har hun ingen rettigheter når de ikke overholder frister?

2013/1155:

Vedkommende som tar kontakt har en gutt på 18 år med ADHD. Søkte om hjelpestønad våren 2012. Fikk avslag. Har klaget, fikk beskjed at det var 6 måneder saksbehandlingstid. Nå har de 6 måneder gått og de har fått beskjed om at det er ytterligere 6 måneder saksbehandlingstid. Lurer på hva de bør gjøre.

Lang saksbehandlingstid kan føre til at mange kommer i en svært vanskelig økonomisk situasjon

fordi de står uten inntekt i en lang periode, slik som i eksempelet nedenfor.

2013/0495:

Saken gjelder en mann på 26 år som nettopp har fått beskjed om at han har Aspergers syndrom. Han har kommet ut i jobb flere ganger, men det har endt med total utmattelse og til slutt gir han opp. Han opplever at NAV ikke tar han på alvor. Når han ble sykemeldt for 1 år siden tok det 6 måneder før han fikk sykepenger. [...]

NAV må, som alle andre forvaltningsorganer, stadig balansere effektivitet og rettssikkerhet.

Forvaltningens ansvar for opplysning av saken fører også til at saksbehandlingstiden kan bli lang. Rettssikkerhet innebærer ikke bare oppfyllelse av lovfestede rettigheter, men også oppfyllelse av lovfestede rettigheter innen rimelig tid. Det er særlig viktig at rettigheter som har til formål å gi en inntektssikring blir utbetalt innen rimelig tid.

Det er også viktig at rettigheter som har til formål å sikre brukere oppfølging for å holde på eller skaffe arbeid blir iverksatt så fort som mulig. Når saksbehandlingstiden er urimelig lang betyr det enten at forvaltningsorganet ikke har tilstrekkelig med ressurser til å ivareta de oppgavene det er blitt tildelt eller at forvaltningsorganet ikke har organisert de tilgjengelige ressursene på en tilstrekkelig god måte.

Manglende brukermedvirkning

Brukermedvirkning som prinsipp har vokst frem i det norske velferdssystemet de siste årene. Brukermedvirkning betyr at det skal legges til rette for at brukeren skal få mulighet til å gjøre rede for egne behov og ønsker og å medvirke i de beslutninger som treffes. I CRPD er selvbestemmelse definert som et grunnleggende prinsipp i artikkel 3 bokstav a.

Gjennomgangen av saker viser at den enkelte ikke alltid ble hørt eller at ønskene ikke ble lagt tilstrekkelig vekt på. Brukermedvirkning synes også å være første som sløyfes når ressursene ikke strekker til.

Vedtaket ble fattet uten hensyn til brukers beskrivelser av behov og ønsker, og uten at det fremgikk av vedtaket hvorfor ønskene ikke har blitt tillagt vekt. For eksempel fikk Rettighetssenteret henvendelser fra brukere som ble sendt på tiltak de ikke ønsket å delta på eller som ikke var tilrettelagt for den enkeltes funksjonsnedsettelse.

Følgende eksempler viser manglende brukermedvirkning:

2013/0983:

Innringer er delvis i jobb og delvis på arbeidsavklaringspenger (AAP). Hadde vedtak fra NAV på AAP 1 år fremover. Vedtaket er nå endret til 6 måneder. NAV viser til at hun er ferdig arbeidsavklart og venter på en operasjon. Rådgivende lege mener hun selv har ansvaret for å ta operasjonen som ikke er gjennomført ennå. Viser til at hun er anbefalt å ta operasjonen, men selv har utsatt den. Operasjonen er en del av et forskningsprosjekt. Det er delte meninger i det medisinske fagmiljøet om metoden. Kan da NAV pålegge henne å ta en slik operasjon for å få AAP? Har også noen andre spørsmål til prosessen.

2013/0638:

Innringer har kroniske smerter. Hun hadde tidsbegrenset uførestønad som ble konvertert til arbeidsavklaringspenger. Hun har vært på tiltak for å avklare restarbeidsevne. Rådgivende overlege i NAV er av den oppfatning av medikamentell behandling med morfintabletter kan gi bedring. Hun ønsker ikke å ta morfintabletter. Hun har fått smertestillende tidligere og da har hun blitt svært trøtt og følt seg ruset. [...] Kan NAV tvinge henne til å ta morfintabletter?

Å motsette seg behandling uten rimelig grunn kan føre til stans i ytelsen. Det følger av folketrygdloven § 21-8. Det betyr likevel ikke at NAV kan tvinge gjennom ethvert tiltak hvis den det gjelder har gode grunner og alvorlige motforestillinger. I NAVs rundskriv står det at det må godtas at en person motsetter seg operative inngrep, særlig når resultatet av operasjonen er usikker.

Utilgjengelige saksbehandlere

Rettighetssenteret fikk ofte henvendelser om personer som er frustrerte fordi de har behov for å komme i kontakt med sin saksbehandler i NAV, men som ikke nådde fram. Det gjaldt spørsmål i saken som bare saksbehandler kunne besvare og som det hastet med å få avklart. Utilgjengelighet over lengre tid kan føre til tap av både muligheter og rettigheter for den enkelte.

Her er to eksempler på utilgjengelighet:

2013/1178:

Vedkommende som tar kontakt er oppgitt over NAV-systemet. Vedkommende har nedsatt arbeidssevne. Har tidligere hatt tidsbestemt lønnstilskudd (TULT). Nå har hun en potensiell arbeidsgiver som ønsker å ansette henne hvis hun får TULT. Har vært i kontakt med NAV. Har ikke fått svar på henvendelser og ingenting skjer. Har fått ny saksbehandler flere ganger. Har også vært i kontakt med saksbehandlers leder siden hun ikke oppnår kontakt. Får beskjed om at hun skal bli ringt tilbake, men ikke noe skjer. [...]

2013/1136:

Saken gjelder mann som mottok AAP fram til 21. juli. Etter det jobbet han fullt fram til 19. september da han fikk et hjerteinfarkt. Han søkte om sykepenger og AAP, men fikk avslag på begge. [...] Når det gjelder AAP fikk han vite at han fikk avslag fordi han ikke hadde møtt til samtaler. Da han var til avklaring var han presis til alle avtaler og det står i rapporten. Han har forsøkt å komme i kontakt med NAV 5 ganger uten å lykkes. Han har ringt til NAV Forvaltning som sier at de gir beskjed til saksbehandler og at saksbehandler vil ta kontakt i løpet av 48 timer, men ingenting skjer. Sosionomen på sykehuset fikk tak i saksbehandler som lovte å ringe tilbake, men det gjorde hun ikke. NAV Forvaltning sier at han bør ta med seg en jurist og be om møte med NAV på grunn av saksbehandlingsfeil, men hvordan skal han få avtalt et møte når han ikke får tak i saksbehandler?

Fullmektig avvises

Forvaltningsloven § 12 gir alle rett til å la seg bistå av advokat eller annen fullmektig på alle trinn av saksbehandlingen i NAV og andre forvaltningsorganer. Fullmektigen skal normalt legge fram en skriftlig fullmakt. Fullmektigen kan også være med på møter. Rettighetscenteret fikk imidlertid flere henvendelser fra personer som har blitt nektet å ha med seg fullmektig på møte med NAV.

Et eksempel er sak 2013/0529:

2013/0529:

Innringer forteller om en som av NAV blir nektet å ha med seg ledsager/pårørende på møte med dem. Det opplyses at vedkommende trues med at om han ikke møter alene, risikerer han å miste ytelsene. Innringer lurte på hjemmel for å ha med seg noen på møtet.

Utilstrekkelig rettshjelpstilbud

Rettshjelp er en viktig rettssikkerhetsgaranti. Bistand fra advokat på det offentliges regning gis etter lov om fri rettshjelp. Det er imidlertid begrenset til enkelte prioriterte saksområder. I trygdesaker kan man få rettshjelp i klagesaker etter folketrygdløven § 21-12 og ved anke til Trygderetten. Søkeren må tilfredsstille strenge inntekts- og formuesgrenser. Inntektsgrensen for fri rettshjelp er per 2013 kr 246 000 i brutto årsinntekt for enslige og kr 369 000 i bruttårsinntekt for ektefeller og andre som lever sammen med felles økonomi.

I flere år på rad har som nevnt saker etter folketrygden vært det området Rettighetscenteret har fått aller flest henvendelser om. Dette tyder klart på at det er behov for juridisk veiledning på dette området. Vi erfarer at mange har et stort behov for hjelp og veiledning i prosessen frem til det blir fattet et vedtak. Mange har altså behov for hjelp på et tidspunkt før det er snakk om en klagesak. Bakgrunnen er at alt for mange opplever at NAV svikter; de får ikke nødvendig informasjon, saksbehandlingsfeilene er mange og oppfølgingen uteblir.

Når NAV svikter, eller når brukere har behov for ekstra hjelp, er det behov for at instanser utenfor

NAV kan bistå. På trygdeområdet er det ikke noe NAV-ombud som kan bistå med råd og veiledning. Den det gjelder blir derfor ofte stående helt alene. Ofte er det også vanskelig å henvende seg til NAV for veiledning fordi NAV blir oppfattet som en motpart i saken.

Rettighetscenteret erfarer også at mange har ikke råd til å betale for en advokat selv om de har inntekt og formue over inntektsgrensen. Det åpnes ikke for individuell vurdering av om en søker faktisk har råd til å betale for rettshjelp. Den reelle betalingsevnen blir imidlertid liten når skatt, utgifter til bolig og andre faste utgifter trekkes fra. I tillegg er det kjent at funksjonshemmede og kronisk syke har en del ekstrautgifter knyttet til sykdom som man ikke får kompensert av det offentlige.

Unntaksvis åpner regelverket for rettshjelp når inntekts- og formuesgrensene er overskredet, men bare i tilfeller hvor utgiftene til juridisk bistand blir uforholdsmessig store i forhold til søkerens økonomiske situasjon og medfører kostnader klart utover en gjennomsnittssak på det aktuelle saksfeltet (ca. 50 % mer). Etter det Rettighetscenteret erfarer blir det i praksis bare sett hen til om saken medfører kostnader utover gjennomsnittet, ikke søkerens økonomi. For mange vil den økonomiske belastningen med å betale for advokat selv bli for stor.

Saken nedenfor viser at bistand fra advokat kan være en avgjørende rettssikkerhetsgaranti. Uten økonomisk hjelp fra familien til å betale for advokat, kunne feilen forblitt uoppdaget.

2013/0577:

Saken gjelder en kvinne med MS. Hun hadde inntil nylig 50 % uførepensjon, men denne falt bort da hun tjente 2900 kroner i tillegg til 1 G i 2011. Hun har fått krav om tilbakebetaling for utbetalt uførepensjon fra januar 2012 til oktober 2012. [...] Hun trodde at hun hadde mange tusen kroner å gå på og visste ikke at fordel av gruppelivsforsikring og premie til pensjonsforsikring regnes som inntekt. Hun har bestandig tjent mindre enn inntektsgrensen. Hun har forsøkt å finne informasjon om hva som inngår i inntekt, men har ikke funnet noe.

Hun har senere vært i kontakt med NAV og fortalt hvordan hun regner ut inntekten sin. Saksbehandlerne var enige i at beregningen var riktig inntil hun forklarte at også fordel av forsikring skal med i beregningen. Hun lurte på hvordan det kan kreves at hun skal kunne reglene når ansatte i NAV ikke kan de. [...] Saken tar på både psykisk og økonomisk. Hun føler seg som en forbryter. [...]

Vedkommende tar på ny kontakt og informerer om at hun faller utenfor rettshjelpsordningen fordi hun og ektefellen til sammen tjener ca. 20 000 kr over inntektsgrensen. Hun opplyser at hun ikke har råd til advokat. Senere opplyser hun at hun fikk økonomisk hjelp fra sine foreldre til å betale for advokat. Da hun ba om innsyn i saksmappen i NAV, viste det seg at NAV hadde gjort en feil. NAV hadde utbetalt for lite i uførepensjon tidligere og hun hadde et stort motkrav mot NAV. NAV nektet likevel å trekke tilbakebetalingskravet. Advokaten hjalp henne og etter ca. et halvt år omgjort NAV vedtaket om bortfall av uførepensjon og kravet om tilbakebetaling ble frafalt. Vedkommende opplyser at advokatbistanden var avgjørende for å nå fra ovenfor NAV.

NAV retter seg ikke etter domstolene

Statsapparatet vårt er organisert etter maktfordelingsprinsippet der domstolenes rolle er å overprøve forvaltningens rettsanvendelse. I forbindelse med bistand i en konkret sak (2013/0577), ble Rettighetssenteret klar over at NAV i rundskriv instrueres til ikke å følge rettspraksis.

Den som har uførepensjon, men overskrider friinntekten, vil automatisk få en revurdering av uføregraden. Dette blir ofte oppdaget etter lang tid. Uførepensjonisten vil, i tillegg til å få en redusert ytelse eller mister ytelsen, også få krav om tilbakebetaling av differansen mellom opprinnelig og ny uførepensjon.

Som sak 2013/0577 viser, kan det det være vanskelig å vite hva som skal regnes som inntekt og saksbehandler NAV ikke kjenner heller ikke nødvendigvis regelverket godt nok. Mange er for eksempel ikke klar over at gratis

avis fra arbeidsgiver, forsikring og lignende regnes med. En rettsavgjørelse fra Lagmannsretten la til grunn en annen tolkning av revurderingsbegrepet i folketrygdloven § 12-12 enn praksisen i NAV og Trygderetten. Den bestemte at selv om inntektsgrensen ble overskredet, skal NAV vurdere hver sak for seg for å se om uføregraden skal revurderes. NAV anket ikke dommen. De var likevel uenige og skrev følgende i rundskrivet:

”Arbeids- og velferdsdirektoratet forstår Lagmannsretten dithen at den her legger opp til at det skal foretas en rimelighetsvurdering etter at man har konstatert at inntektsgrensen er overskredet. Dette er etter direktoratets oppfatning feil rettsanvendelse. Dommen er derfor ikke retningsgivende for NAVs praksis.”

Rettighetssenteret mente NAV på grunn av dommen måtte endre praksis og tok saken opp med Sivilombudsmannen i august 2013. I januar 2014 kom svaret. Sivilombudsmannen ville ikke kritisere NAVs praksis, men mente NAV kunne fortsette som før. Begrunnelsen var at det dreide seg om en lang og konsekvent praksis på området og fordi ”en konkret rimelighetsvurdering i hvert enkelt tilfelle der friinntektsgrensen er overskredet vil være vanskelig å praktisere”. Sivilombudsmannen mente imidlertid at ordlyden i rundskrivet burde omformuleres noe. Saken ble omtalt i Aftenposten og i Magasinet Velferd .

4.3 Arbeidsavklaringspenger og arbeidsrettede tiltak

I 2013 behandlet Rettighetssenteret 104 saker om arbeidsavklaringspenger (AAP) og arbeidsrettede tiltak. Dette er altså et av de områdene Rettighetssenteret får flest saker om.

Etter folketrygdloven § 11-10 kan arbeidsavklaringspenger som hovedregel ikke gis lenger enn i fire år. Arbeidsavklaringspenger kan også gis i inntil tre måneder etter at medlemmet er satt i stand til å skaffe seg arbeid som han eller hun kan utføre. Stønadsperioden på fire år kan i særlige tilfeller forlenges.

I mars 2014 hadde brukere som i 2009 ble overført fra attføringspenger, rehabiliteringspenger og tidsbegrenset uførestønad gjennomført en arbeidsavklaringsperiode på fire år. Mange av disse fikk beskjed fra sin saksbehandler om at arbeidsavklaringspengene ikke ville bli forlenget. Dette skapte en stor usikkerhet og frykt for at de ville stå uten en ytelse til livsopphold fra mars 2014, og mange henvendte seg til Rettighetssenteret med spørsmål om hvilke muligheter og rettigheter de hadde. Informasjonen de hadde fått fra saksbehandler og for øvrig fra NAV var enten utilstrekkelig eller motstridende.

Mange mente de hadde fått lite oppfølging fra NAV i løpet av fireårsperioden og at de fortsatt hadde behov for bistand til å kunne skaffe seg eller beholde arbeid.

2013/0868:

Innringer har lavt stoffskifte. Hun har arbeidsavklaringspenger som vil stoppe i mars 2014. Hun leste på NAVs nettsider at AAP skal ikke automatisk stoppe etter 4 år. Det vil foretas en individuell vurdering av hvorvidt det er hensiktsmessig med videre AAP. Hun viste dette til sin saksbehandler. Han sa at dette ikke stemte. NAV-kontoret hadde fått retningslinjer fra NAV Forvaltning om å stoppe AAP etter 4 år. Saksbehandler sier at når perioden går ut, må hun gå på sosialen. Hun er samboer og sier at hun ikke vil ha rett på noe økonomisk sosialhjelp. Hun er fortsatt syk og det er ikke blitt avklart om og hvor stor restarbeidsevne hun har. Hun har begynt på tre jobber i perioden, men fått et stoffskifte-fall som har gjort henne syk. [...] Hun er veldig fortvilet over situasjonen.

Sakene viser også at mange hadde problemer med å få tiltak som fungerte. Mange sto også lenge uten tiltak, enten dette skyldtes ventetid for å komme i tiltak eller lang saksbehandlingstid hos NAV. Mange følte at NAV ikke fulgte opp i samsvar med det oppfølgingsbehovet den enkelte hadde og at for mye ansvar for oppfølging ble overlatt til dem selv.

Følgende saker er eksempler på dette:

2013/1039:

Innringer har i mange år vært utenfor arbeidslivet på grunn av migrene. Har nå kontaktet NAV for bistand. NAV sier at om hun finner et sted hvor hun kan ha arbeidspraksis så vil NAV gi støtte. Problemet er at hun ikke får napp på noen praksisplass. Opplever at det er lite hjelp å få av NAV.

2013/0167:

Innringer sin samboer har MS. Har i flere år gått på AAP. Nå tilbudt 100 % stilling. Klarer nok ikke å arbeide fullt. I kontakt med NAV for å se hva de kan bistå med. NAV vil f eks ikke ta stilling til TULT før det er inngått en arbeidsavtale. NAV er helt passive når det gjelder å komme med forslag. Det er de selv som hele tiden må komme med forslag.

2013/0362:

Innringer spør hvor lang tid NAV skal bruke på en arbeidsevnevurdering. Har gått 6 måneder uten å ha hørt noe.

2013/1072:

Innringer er far til en mann med bipolar lidelse. Sønnen er svært syk og tungt medisineret. Han har mottatt AAP i snart 4 år, men fått vedtak om stans i oktober på grunn av at aktivitetsplanen hadde utgått. Han er ikke ferdig avklart. [...]

Når hovedregelen er at man i løpet av fire år skal klare å komme seg tilbake i arbeidslivet, må man bruke tiden godt. Når ventetiden på tiltak er lang eller at man av andre årsaker står uten tiltak i lengre tid, fører det til at tiden ikke blir godt nok utnyttet til å komme tilbake i arbeid. Samtidig er det et strengt vilkår for å få uførepensjon om at alle hensiktsmessige arbeidsrettede tiltak skal være forsøkt først. Dette kan føre til personer verken har rett på arbeidsavklaringspenger eller uførepensjon, eller at personer ender opp med uførepensjon selv om de ønsker å jobbe og mener det kunne vært mulig med flere eller andre tiltak enn det de har fått.

En annen svakhet ved tildeling av arbeidsrettede tiltak er at det ikke er klagerett på at et vedtak ikke blir tildelt. Sivilombudsmannen mener at NAVs avgjørelser om avslag på og stans i arbeidsrettede tiltak er å anse som enkeltvedtak og at NAVs praksis dermed er ulovlig.

4.4 Uførepensjon

Henvendelsene som gjaldt uførepensjon utgjorde 82 saker i 2013. Mange av sakene gjaldt brukere eller pårørende til brukere som har vært i NAV-systemet i flere år uten å ha opplevd bedring av arbeidsevnen og derfor ønsker å søke om uførepensjon for å få en varig inntektssikring. Uførepensjon er ikke et førstevalg, men en løsning når helsen fører til nedsatt arbeidsevne og det ikke er mulig å være i arbeidslivet.

Ett av inngangsvilkårene for å få uførepensjon er at man har en varig sykdom, skade, eller lyte. Som nevnt i kapittel 4.2, erfarer vi at enkelte diagnoser blir sett på som mindre anerkjente i denne sammenheng. I en sak opplyste for eksempel innringer at saksbehandler ikke anså fibromyalgi som en sykdom. NAVs avslag om full uførepensjon var begrunnet med kun to setninger: "NAV kan ikke se at din funksjonsevne nå er ytterligere nedsatt. Vi finner dermed at du, på grunn av sykdom, ikke har fått din arbeidsevne nedsatt i en slik grad at du hindres i å beholde eller skaffe inntektsgivende arbeid utover det du tidligere har fått innvilget 55 % uførepensjon for".

NAV plikter å begrunne vedtakene i samsvar med forvaltningsloven. Det er et rettssikkerhetsproblem med en så kort og lite utdypende begrunnelse som i eksemplet ovenfor. Når NAV ikke sier noe mer om hvorfor de mener vilkåret ikke oppfylt er det svært vanskelig å skjønne hva som ligger til grunn for det resultatet. Det blir dermed vanskelig å vurdere om en skal klage eller ei, og hva en i tilfelle skal begrunne klagen med.

For å ha rett til uførepensjon er det i tillegg et vilkår om at sykdom, skade eller lyte må være varig. Praktiseringen av dette varighetskravet viser seg å være problematisk. Det følger av rundskrivet at med varig menes ikke livsvarig, men langvarig. Hvordan dette blir praktisert varierer. Rettighetscenteret fikk blant annet en henvendelse fra en person med kronisk migrene med 17-23 migredager i måneden. Nevrolog og fastlege mente vedkommende hadde en varig sykdom og anbefalte uførepensjon, noe NAVs lege ikke var enig i. Nevrologen mente at vedkommende først kunne håpe på en bedring ved overgangsalder, noe som lå 20 år frem i tid. Mange opplyste at det er et problem at NAVs rådgivende lege overprøvde andre leger som er spesialister på den enkelte diagnosen. NAVs lege bygde uttalelsene sine på skriftlige dokumenter, og hadde som regel ikke møtt den det gjaldt. Flere opplyste at de ikke oppfattet NAVs rådgivende lege som en uavhengig lege, men som en lege som er "kjøpt og betalt" av NAV.

Rettighetscenteret behandlet også flere saker som gjaldt vilkåret om at en må ha gjennomgått hensiktsmessig behandling og arbeidsrettede tiltak for at en skal kunne ha rett til uførepensjon. Dette vilkåret skal sikre at man ikke får innvilget uførepensjon før man har forsøkt nødvendige tiltak for å få eller beholde arbeid. Dette er et viktig vilkår; man skal få hjelp fra NAV til å prøve ut ulike tiltak som kan avklare og forbedre arbeidsevnen, men i enkelte tilfeller krever NAV svært mye for at de skal akseptere at vilkåret er oppfylt. Rettighetscenteret har blitt kontaktet av personer som har vært på tiltak i mange år, uten at det har ført til at arbeidsevnen har blitt bedret. Det kan synes som om enkelte blir gående på tiltak kun for tiltakets skyld.

Et eksempel som illustrerer problemet rundt praktiseringen av vilkåret om at en må ha gjennomgått hensiktsmessig behandling og arbeidsrettede tiltak er saken nedenfor:

2013/0376:

Innringer har i mange år hatt ME. Vært til utredning hos flere spesialister og fått behandling. Har siden 2002 mottatt ulike ytelser fra NAV. Hatt yrkesrettet attføring. Etter råd fra sitt lokale NAV-kontor søkte hun om uførepensjon. Saken ble oversendt NAV Forvaltning. Fikk innvilget AAP mens søknaden ble behandlet. Etter åtte måneder opphørte AAP og søknaden var ennå ikke ferdig behandlet. Kontaktet da NAV Forvaltning som opplyste at de ikke hadde sett søknaden ennå. Var nå i en fortvilet økonomisk situasjon med tre små barn og ingen inntekt. Hennes mann var i arbeid, men hans inntekt var ikke høy nok til å dekke alle utgifter.

Etter hvert kom det avslag fra NAV Forvaltning. De mente hun måtte utredes og behandles mer. De mente mer konkret at hun måtte gå på tverrfaglig behandling og selvhjelpsgruppe på Aker sykehus' ME-avdeling. Dette er et tilbud som faktisk ikke eksisterer. Dette ble bekreftet av overlege til NAV Forvaltning. Det ble samtidig opplyst at det ikke fantes noen behandling som ville bedre hennes arbeidsevne. Hun klaget og klagen skulle i følge NAV være ferdig behandlet innen 5. juni. Da hun ikke hadde fått noe vedtak når 5. juni kom, tok hun kontakt med dem og fikk opplyst at det i alle fall ville ta to måneder til før saken var ferdig behandlet hos NAV Forvaltning og at det etter det ville ta om lag tre måneder hos NAV Klage og anke.

Etter lang saksbehandlingstid avsto NAV med å vise til et behandlingstilbud som ikke eksisterte. I tillegg mente spesialister på diagnosen at det ikke var noen behandling som ville bedre arbeidsevnen. Det er problematisk at NAVs lege overprøver denne vurderingen og viste til at vedkommende måtte forsøke et tilbud som ikke var mulig.

4.5 Trygdebil

Spørsmål som gjelder trygdebil er det tredje største området vi får spørsmål om innenfor kategorien trygd. Mange som tar kontakt har generelle spørsmål om hvordan reglene for å få stønad til bil er.

Når det gjelder trygdebil, viser gjennomgangen av sakene fra 2013 at behovet til den det gjelder ikke er tilstrekkelig belyst. Sakene viser også at vurderingene ikke er gjort på riktig faktagrunnlag eller at NAV ikke har utvist godt skjønn.

Rettighetssenteret får ofte henvendelser fra personer som opplyser at de har fått avslag på stønad med den begrunnelse at transportbehovet er for lite eller kan dekkes på annen måte. For å få stønad til bil er det blant annet vilkår om at en må sannsynliggjøre at en har et reelt og betydelig behov for transport, og at transportbehovet ikke kan dekkes på annen måte.

Det er ikke urimelig at en må ha et transportbehov av et visst omfang for å kunne få stønad fra NAV til bil. Problemet er de tilfellene hvor NAV legger til grunn at transportbehovet kan dekkes på annen måte uten faktisk å foreta en reell vurdering av om så er tilfelle.

I en sak Rettighetssenteret bisto i, avsto NAV med den begrunnelse at ektefellen hadde bil, uten å gjøre en konkret vurdering av om vedkommende ville få sitt transportbehov oppfylt ved å sitte på med ektefellen. Vi har også sett eksempler på at NAV har vist til at transportbehovet kan dekkes ved bruk av offentlig kommunikasjon uten at det er fysisk mulig for vedkommende.

Et eksempel er følgende sak:

2013/0286:

Innringer er en eldre mann som har amputert det ene benet. Han må sannsynligvis amputere det andre benet også. Han bor på en plass med veldig dårlig kollektiv trafikk. Det er kun en buss som går tidlig på morgenen og en som går tilbake sent på kvelden. Han kommer seg ikke inn i bussen med rullestolen. Han har behov for å handle inn mat og slikt, men klarer ikke å bære så mye. Han har behov for bil for å bryte en isolert tilværelse. Han søkte om trygdebil, men fikk avslag. Begrunnelsen var at han kunne ta bussen. Han er fortvilet fordi bussen går så sjelden og bussen er uansett ikke wtilrettelagt for rullestolbrukere. Han lurte på

om Rettighetscenteret har noen råd å komme med i klagen. Han har fått hjelp fra det lokale NAV-kontoret som støtter han fullt ut.

I enkelte tilfeller kan transportbehovet dekkes på en annen måte, for eksempel av en ektefelle eller bruk av offentlig transport. Men det kan ikke uten videre legges til grunn at så er tilfelle. Det må foretas en konkret vurdering i den enkelte sak. I saken ovenfor var det dårlig kollektivtilbud. Det gjelder for så vidt for alle som bor på det stedet, og kan tyde på at en ville hatt bil uansett funksjonshemming eller ei.

Men i sak 2013/0286 var ikke problemet bare dårlig kollektivtilbud, det var også utilgjengelig offentlig transport. Uansett hvor ofte det hadde gått offentlig transport i denne saken ville ikke vedkommende kunne benyttet seg av det fordi han ikke kunne komme inn med rullestol. Det kan tyde på at transportbehovet ikke kunne dekkes på annen måte enn ved egen bil.

4.6 Rett til arbeid - en menneskerett

Ved å ratifisere CRPD har norske myndigheter påtatt seg en folkerettslig forpliktelse til blant annet å gi funksjonshemmede effektiv tilgang til arbeidsrettede tiltak og gi hjelp til å finne, skaffe seg, holde på og komme tilbake til et arbeid. Disse konkrete forpliktelsene følger av artikkel 27(1)(d)(e)(j)(k)

Funksjonshemmede skal ha effektiv tilgang til tjenestene som artikkel 27 gir funksjonshemmede rett til. De generelle forpliktelsene i artikkel 4 slår fast at norske myndigheter har plikt til å iverksette rimelige tiltak for gradvis full oppnåelse av økonomiske og sosiale rettigheter, som retten til arbeid og sysselsetting i artikkel 27. Det stilles større krav til Norge enn til fattige land.

Når FN-komiteen for funksjonshemmedes rettigheter har vurdert staters etterlevelse av sine forpliktelser etter artikkel 27 om arbeid og sysselsetting har kritikken av den lave andelen av arbeidsdeltakelse blant funksjonshemmede vært gjennomgående. Som

følge av dette har stater blitt møtt med anbefalinger om å iverksette tiltak for inkludering av funksjonshemmede i arbeidslivet.

Rettighetene i artikkel 27 er gjennomført i norsk rett gjennom ulike lov- og forskriftsbestemmelser, blant annet Grunnloven § 110, diskriminerings- og tilgjengelighetsloven, arbeidsmiljøloven og arbeidsmarkedsloven.

Artikkel 27 Arbeid og sysselsetting

1. Partene erkjenner at mennesker med nedsatt funksjonsevne har rett til arbeid på lik linje med andre; dette omfatter muligheten til å tjene til livets opphold ved et arbeid som man selv fritt velger eller påtar seg i et arbeidsmarked og arbeidsmiljø som er åpent, inkluderende og tilgjengelig for mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Partene skal trygge og fremme virkeliggjøringen av retten til arbeid, også for dem som får nedsatt funksjonsevne mens de er i arbeid, ved å treffe hensiktsmessige tiltak, også i lovs form, blant annet for

d) å gi mennesker med nedsatt funksjonsevne mulighet til effektiv tilgang til arbeidsrettede veiledningsordninger, arbeidsformidling, yrkesopplæring og etter- og videreutdanning,

e) å fremme mulighetene for sysselsetting og karriereutvikling for mennesker med nedsatt funksjonsevne i arbeidsmarkedet, så vel som hjelp til å finne, skaffe seg, holde på og komme tilbake til et arbeid,

j) å arbeide for at mennesker med nedsatt funksjonsevne skal få arbeidserfaring på det åpne arbeidsmarkedet,

k) å fremme yrkesrettet og faglig rehabilitering, bevaring av arbeidsforhold og reintegrering i arbeidslivet for mennesker med nedsatt funksjonsevne.

4.7 Avsluttende kommentarer

Folketrygdens formål er blant annet å gi økonomisk trygghet ved å sikre inntekt og kompensere for særlige utgifter ved sykdom, skade og uførhet, og bidra til utjevning av inntekt og levekår. Ordningene er på mange måter gode, men gjennomgangen viser at det er utfordringer på flere fronter.

Av de sakene Rettighetscenteret mottar, er det særlig innenfor områdene uførepensjon, arbeidsavklaringspenger/arbeidsrettede tiltak og trygdebil at funksjonshemmede og kronisk syke har behov for juridisk råd og veiledning. Når det gjelder arbeidsrettede tiltak, var det mange som mente de ikke fikk god nok oppfølging fra NAV. Mange sto lenge uten tiltak på grunn av lang ventetid for å komme i tiltak eller lang saksbehandlingstid hos NAV. Dette fikk konsekvenser for muligheten til å komme ut i arbeid.

Uavhengig av hvilken ytelse det gjelder, viser gjennomgangen prosessuelle problemer som:

- Sviktende informasjons- og veiledningsplikt
- Manglende kunnskap om funksjonshemming
- Dokumenter som blir borte
- Lang saksbehandlingstid
- Manglende brukermedvirkning
- Utilgjengelige saksbehandlere
- Fullmektig avvises
- Utilstrekkelig rettshjelpstilbud
- NAV retter seg ikke etter domstolene

I en rapport om utviklingen av funksjonshemmedes rettssituasjon fremgår det at NAV-reformen har hatt fokus på organisering av tjenestetilbudet, forvaltning av ytelsene og økonomiske forhold, heller enn innholdet og kvaliteten på de enkelte tjenestene. Gjennomgangen av henvendelsene til Rettighetscenteret i 2013 viser at det er et forbedringspotensial når det gjelder å få rett arbeidsrettet tiltak til rett tid og å utnytte tiden på tiltak på en god måte. Dette får igjen konsekvenser for vurderingen av uførepensjonen. Det hjelper ikke å ha én dør inn til NAV når det bak denne døren finnes flere dører og

saksbehandlere som både mangler nødvendig opplæring og ressurser til å kunne oppfylle brukernes rettigheter. Dette utgjør et alvorlig rettssikkerhetsproblem for funksjonshemmede og kronisk syke. Problemene og utfordringene i NAV i 2013 er omtrent de samme som i 2010, da FFO la frem rapporten "Hvor skal grensen gå? En rapport om brukernes erfaringer med organiseringen av NAV".

Norge har et omfattende regelverk og et godt utbygd velferdssystem. Funksjonshemmede og kronisk syke får imidlertid ikke alltid oppfylt lovfestede rettigheter. CRPD gir norske myndigheter omfattende plikter. CPRD pålegger norske myndigheter ikke bare å ha lover og regler for å sikre funksjonshemmede og kronisk sykes rettigheter. Regelverket må oppfylles i praksis, både på systemnivå i NAV og i arbeidslivet, og på individnivå.

I 2010 anbefalte FFO blant annet følgende tiltak for å bidra til å løse problemene i NAV:

- En egen, lokal kompetansepotte
- Økt opplæringsaktivitet
- Et eget NAV-ombud
- Økt støtte til rettshjelpstiltak
- Bedre rutiner for dokumentbehandling
- Økt satsing på universell utforming og individuell tilrettelegging
- Rendyrking av prinsippet om én saksbehandler
- Rett til å bytte saksbehandler
- Differensiering mellom brukergrupper (slik at personer med brede og sammensatte bistandsbehov sikres god og helhetlig oppfølging)

Funnene fra 2013 viser at det fortsatt er behov for disse tiltakene. I tillegg mener FFO det er behov for å få mer kunnskap om hva som er årsakene til lang ventetid for arbeidsrettede tiltak. Som et ledd i dette, mener FFO det er grunn til å se på hvor mange personer den enkelte saksbehandler normalt har ansvar for å følge opp, og på antall tilgjengelige tiltaksplasser.

Når det gjelder NAVs praksis med å nekte klageadgang på avgjørelsen om avslag på og stans i arbeidsrettede tiltak, mener FFO at NAV må følge Sivilombudsmannens avgjørelse og legge om praksis. En slik omlegging vil gjøre at brukerne omfattes av forvaltningslovens regler om partsinn-syn, skriftlighet, begrunnelse, klagerett og dekning av sakskostnader.

FFO mener videre det er behov for å endre retts-hjelploven slik at den i større grad enn nå ivaretar personer som har behov for advokatbistand i NAV.

Avslutningsvis mener FFO at det må sikres at NAV innarbeider føringer fra domstolene. Når NAV får en dom mot seg, men ikke anker, må det innebære en omlegging av praksis.

5 Andre oppgaver i 2013

5.1 Foredrag

Rettighetssenteret har et mål om å nå ut med generell informasjon om rettigheter til brukere, organisasjoner og det tjenesteapparatet brukerne kommer i kontakt med. Dette gjør vi blant annet ved å holde foredrag.

I 2013 fikk Rettighetssenteret 27 henvendelser om å holde foredrag eller andre presentasjoner, og har hatt anledning til å holde 14 eksterne foredrag innenfor ulike temaer.

Rettighetssenteret har blant annet holdt foredrag om våre erfaringer med brukermedvirkning på individnivå for Statens Helsetilsyn. Vi deltok på fagkonferanse for landets Pasient- og brukerombud hvor vi holdt innlegg om forskjellen på å ha rett og få rett når det gjelder helse- og omsorgstjenester. Vi snakket også for Helsedirektoratet om samme tema. På et møte Utdanningsdirektoratet arrangerte holdt senteret foredrag om oppfyllelsen av funksjonshem-

medes rettigheter på utdanningsområdet. På denne måten får myndighetene innsikt i hvilke utfordringer funksjonshemmede har i møte med det offentlige tjenesteapparatet slik at systemendringer forankres i erfaringsbasert kunnskap.

I tillegg har Rettighetssenteret holdt foredrag på blant annet FFOs ledersamling, på kurs for FFOs medlemsorganisasjoner og fylkes- og kommuneledd.

5.2 Jungelhåndboka

FFO utgir hvert år en oppdatert utgave av Jungelhåndboka. Boka kom første gang i 2004 og gir en enkel oversikt over velferdsretten, slik at brukerne selv kan orientere seg i "paragrafjungelen" for å finne svar på sine rettighetsspørsmål. I 2013 fikk FFO finansiering fra Extrastiftelsen til å oppdatere og publisere Jungelhåndboka.

5.3 Rettspolitikk

De ansatte på Rettighetssenteret skriver høringsuttalelser for FFO, men gir også andre innspill til det offentlige.

I 2013 skrev Rettighetssenteret følgende hørings-svar for FFO:

- NOU 2012:15 Politikk for likestilling
- Norges andre rapport til FNs menneskeretts-råd om gjennomføringen av menneskerettig-hetene i Norge
- Utredning om valgfri protokoll til FNs barnekon-vensjon om en klagemekanisme,
- Endringer i pasient- og brukerrettighetsloven - rett til brukerstyrt personlig assistanse (BPA)
- Styrking av pasienters, brukeres og pårørendes stilling i tilsynssaker m.m.

Videre har Rettighetssenteret skrevet merknader til Meld. St. 11 (2012-2013) Personvern – utsikter og

utfordringer og deltatt på komitéhøring i forbindelse med komitebehandling av meldingen.

Rettighetssenteret har videre deltatt i arbeidet med FFOs krav til statsbudsjettet og på høring i Justiskomiteen.

Rettighetssenteret har deltatt i planleggingen av den internasjonale dagen for funksjonshemmede, LDOs temamøter i forbindelse med nasjonal rapportering om gjennomføringen av CRPD. Rettighetssenteret har videre gitt innspill til European Disability Forums skyggerapport om gjennomføringen av CRPD i norsk rett og praksis.

Rettighetssenteret har videre deltatt i en arbeidsgruppe i Forum for barnekonvensjonen for å organisere et høstseminar i november 2013. Seminaret var om rett til helsehjelp og utdanning for utsatte grupper av barn (barn på flukt, barn i barnevernet og funksjonshemmede barn).

Våren 2013 kom Rettighetssenteret med innspill til advokat Else Leona McClimans i forbindelse med utarbeidelse av en juridisk betenkning om utviklingen av funksjonshemmedes rettsituasjon de siste ti år. Videre ble Rettighetssenteret intervjuet av Radio Nova om funksjonshemmedes menneskerettsituasjon. Intervjuet ble sendt i oktober 2013.

Forøvrig fungerer Rettighetssenteret som en juridisk kompetanseenhet til FFOs rettspolitiske arbeid. Rettighetssenteret bidrar også med å levere mindre rapporter og statistikk fra senterets database til FFOs fagpolitiske rådgivere og andre som etter spør dette. Rettighetssenteret deltar også i ulike møter med det offentlige og andre. I tillegg sitter Rettighetssenteret i ulike arbeidsgrupper og rådgivende utvalg.

Gjennom henvendelser til Rettighetssenteret er det i noen tilfeller mulig å avdekke feil i forvaltningspraksis. Slike feil kan tas opp med Sivilombudsmannen, som har mandat til å avgi en uttalelse i saken. Som nevnt i kapittel 4.2 tok Rettighetssenteret i 2013 opp NAVs tolkning av folketrygdloven § 12-12 og folketrygdloven § 10-7 bokstav med Sivilombudsmannen.

5.4 Infoportalen ung.no

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) har en informasjonsportal for ungdom – www.ung.no.

Portalen inneholder blant annet en rekke artikler om ulike temaer som angår ungdom. Rettighetssenteret har på oppdrag fra Bufdir oppdatert og kvalitets-sikret artikler om funksjonshemming og rettigheter.

5.5 Prosjekter knyttet til CRPD

FFO har i 2013 gjennomført tre prosjekter knyttet til CRPD.

Prosjektet "Bli kjent med FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne" besto i å lage et studiehefte om CRPD.

Prosjektet "Bli bedre kjent med FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne" besto i å arrangere kurs for FFOs medlemsorganisasjoner, fylkes- og kommuneledd om betydningen av CRPD for interessepolitisk arbeid.

Prosjektet «FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne: Nasjonal gjennomføring (artikkel 33) og bevisstgjøring (artikkel 8)» besto i å samle dokumentasjon på funksjonshemmedes rettsituasjon og levekår og gjennomføre et kurs om betydningen av CRPD for ansatte i offentlig forvaltning.

5.6 Artikler

I 2013 skrev Rettighetssenteret flere artikler i medlemsbladene til FFOs medlemsorganisasjoner. Vi skrev blant annet om rett til grunnstønning, bidrag til spesielle formål, behandlingsreiser, individuell plan og om betydningen av CRPD.

Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon, Mariboes gate 13, 0183 Oslo.
www.ffo.no E-post: info@ffo.no Telefon: 815 56 940

